

LBRIS

We know
books

Nikos Kazantzakis

Căpitanul Mihalis

Libertate sau Moarte

Traducere din neogreacă și note de
ION DIACONESCU

HUMANITAS
fiction

Redactor: Georgeta-Anca Ionescu
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corectori: Ioana Vilcu, Iuliana Glăvan
DTP: Andreea Dobreci, Veronica Dinu

Tipărit la Livco Design

NIKOS KAZANTZAKIS
O KAPETAN MIHALIS (ELEFThERIA I THANATOS)
Copyright © Niki Stavrou
All rights reserved.

© HUMANITAS FICTION, 2014, 2025, pentru prezenta versiune în limba română

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
KAZANTZAKIS, NIKOS
Căpitanul Mihalis: libertate sau moarte / Nikos Kazantzakis;
trad.: Ion Diaconescu. – București: Humanitas Fiction, 2025
ISBN 978-606-097-557-1
I. Diaconescu, Ion (trad.)
821.14'06-31=135.1

EDITURA HUMANITAS FICTION
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021 408 83 50, fax 021 408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723 684 194

Prolog

Când am început, acum, la bătrânețe, să scriu *Căpitanul Mihalis*, scopul meu ascuns a fost acesta: să salvez, îmbrăcând-o în cuvinte, priveliștea lumii așa cum au creat-o ochii mei de copil. Și când spun priveliștea lumii vreau să spun priveliștea Cretei. Nu știu ce se întâmpla, în epoca aceea, la alți copii ai Greciei eliberate, dar copiii Cretei respirau un aer tragic în eroicii și martiricii ani ai căpitanului Mihalis, când turcii încă ne călcau pământurile și în același timp începeau să se audă apropiindu-se aripile însângerate ale Libertății. În acel moment critic de tranziție, plin de freamăt și speranțe, copiii Cretei ajungeau repede bărbați; grijiile neadormite ale celor mari din jurul lor, pentru patrie, pentru libertate, pentru Dumnezeu care-i ocrotește pe creștini, pentru Dumnezeu care ridică sabia Lui să alunge turcii, umbreau bucuriile și tristețile obișnuite ale copilului.

De foarte devreme, trăind fiecare clipă ca și cum stătea să izbucnească o înfruntare, presimțiserăm că în lumea asta se luptă două forțe mari – creștinul și turcul, Binele și Răul, Libertatea și Tirania – și că viața nu este un joc, este o luptă. Și încă acest fapt: că va veni o zi în care va Trebui să intrăm și noi în luptă.

De foarte mici, luaserăm hotărârea ca – după cum ne-a fost scris, fiindcă ne-am născut cretani – acest Trebuie să cârmuiască viața noastră.

Din clipa în care mintea noastră a început să se trezească, vedeam creștinii și turcii cum se privesc ca niște tauri și cum își răsucesc furioși mustățile; vedeam nizamii¹ cum iau înarmați drumurile și cum creștinii își zăvorăsc porțile blestemând; îi ascultam pe bătrâni vorbind despre înjunghieri, fapte de vitejie și

1. Soldații turci din armata regulată, permanentă.

războaie, despre libertate și Grecia, și priveam cu mândrie cum coboară din munți, cu pantalonii lor bufanți, cu cizmele lor albe, cu mânerul negru vârât la brâu, bătrânii căpitani, ca niște fiare blânde, și cum umblă pe ulițele strâmte din Megalo Kastro¹.

Dumnezeul nostru luase înfățișarea și statura unui luptător bătrân; purta și El pantalonii bufanți, ținea și El un pumnal și umbla în jurul Fortăreței; cei mari nu-l vedeau, dar nouă, când ne întorceam de la învățătoare, chiar la amiază, ni se întâmpla ca-n unele zile să deslușim cum armele Lui luceau prin întunecatele mahalale turcești.

Când venea Săptămâna Mare, inima ni se tulbura; în imaginația noastră de copii Patimile lui Hristos se asemeau cu patimile Cretei și în noaptea Sâmbetei Mari, înapoia umerilor lui Hristos, vedeam cum înviază și Creta, iar în Vinerea Mare, pentru noi, nu Maria Magdalena se arunca la picioarele Celui Răstignit și ștergea cu părul ei sângele sfânt, ci însăși Creta însângerată, care jela și Îl ruga să învieze și ea odată cu El.

Copiii Cretei trăiau, în anii aceia, adânc, mut primejdia, își strângeau pumnii mici și așteptau să crească, să înțeleagă bine ce noimă aveau toate acelea – războaie, măceluri, libertate, Grecia – și să intre și ei, urmând pe tatăl lor și pe bunicul lor, în luptă.

Înconjurați de asemenea flăcări treceau anii copilăriei noastre. Megalo Kastro nu era, în epoca aceea, o adunătură de case, prăvălii și străzi strâmte, înghesuite pe un țărm al Cretei bătut fără-necetare de valurile unei mări furioase; iar sufletele care locuiau acolo nu erau o turmă rebelă de bărbați, femei și copii cu una sau mai multe căpetenii care își risipeau toată forța în grijile zilnice pentru pâine, copil, femeie. O rânduială nescrisă, de nestrămutat, îi cărmuia; nimeni nu înălța capul răzvârit împotriva legii aspre de deasupra lui. Întreaga cetate era o fortăreață, fiecare suflet era și el o fortăreață veșnic asediată și aveau drept căpitan un sfânt, pe Sfântul Mina, ocrotitorul Marii Fortărețe. Toată ziua stătea neclintit în icoana lui, în biserica lui micuță, călare pe un

1. În traducere, Marea Fortăreață, construită de venețieni în timpul stăpânirii lor în Creta. Azi, orașul Herakleion (Iraklion) sau Candia, cum mai este numit.

cal sur, și ținea dreaptă o sulică roșie. Cu barbă neagră, scurtă, ars de soare, cu privire sălbatică. Încărcat cu ofrande de argint: mâini, ochi, picioare, inimi, pe care castriții le atârnașeră la sărbătoarea lui, cerându-i să-i însănătoșească. Rămânea neclintit toată ziua și se prefăcea că era, chipurile, numai pictură – vopsea și scândură; dar, îndată ce cădea noaptea și creștinii se adunau pe la casele lor și luminile se stingeau una câte una, lovea dintr-odată, îndepărta ofrandele de argint și vopselurile, dădea pinteni calului și făcea o plimbare prin mahalalele grecești. Ieșea în patru-lare. Pentru castriți, adică, el nu era numai sfânt; era căpitanul lor. Îi spuneau căpitanul Mina și se duceau și-i aprindeau o lumânare, îl priveau mult timp, și cine știe cu ce-l vor fi supărat, de întârzia să elibereze Creta.

*

Mulți care au citit *Căpitanul Mihalis* cred că asemenea copii – asemenea bărbăței, cum spunem în Creta – n-au existat niciodată, nici bărbați atât de vânjoși, atât de tari la suflet, care să iubească viața cu atâta ardoare și să înfrunte cu atâta dispreț moartea. Cum să creadă cei necredincioși ce minuni poate să nască credința? Ei uită că sufletul omului devine atotputernic când este vrăjit de o idee măreață. Te înspăimânți când, după amare încercări, înțelegi că în noi există o forță care poate să întrecă forța omului; te înspăimânți fiindcă, din clipa în care vei înțelege că există forța aceasta, n-ai să mai poți să găsești justificări pentru faptele tale neînsemnate sau lașe, pentru viața ta irosită, aruncând vina pe alții; mai știi și că tu, nu norocul, nu soarta, nici oamenii din jurul tău, ci numai tu porți, orice ai face, orice ai fi, întreaga răspundere. Și te rușinezi atunci că râzi, te rușinezi că îți bați joc dacă un suflet înflăcărat caută imposibilul.

Înțelegi bine de-acum că aceasta este valoarea omului: să caute imposibilul și să știe că-l caută; și să fie sigur că-l va ajunge, pentru că știe că, dacă nu se va descuraja, dacă nu va asculta de logică, ci își va ține firea cu dinții și va merge înainte cu credință, cu încăpățănare, vânând imposibilul, atunci se va înfăptui minunea pe care niciodată mintea de rând, neînăripată, nu ar putea s-o ghicească: imposibilul devine posibil.

Dacă neamul grecesc s-a salvat până astăzi, dacă a supraviețuit după atâtea dușmani – externi și interni, înainte de toate interni –, după atâtea veacuri de nefericire, robie și foame, aceasta se datorează nu logicii – amintiți-vă de cei trei negustorași care au fondat Societatea Prietenilor, amintiți-vă de acel '21¹ –, ci minunii. Scânteii neadormite care arde în măruntaiele Greciei.

*

Binecuvântată fie scânteia aceasta care sfidează sfaturile cuminți ale logicii și care, ori de câte ori Neamul ajunge pe buza Prăpastiei, aprinde tot sufletul și aduce minunea. Minunilor le datorează Grecia viața ei.

„Patrie, patrie – oftează Makryiánnis² –, n-ai avut noroc de oameni să te cârmuiască! Numai Dumnezeu... te cârmuiește și te păzește încă!“ Într-adevăr, numai Dumnezeu, numai scânteia, în clipa în care aceasta este în primejdie să se stingă într-un colț al Greciei, țâșnește în altul și se face vâlvătaie.

Astăzi a țâșnit în Cipru. Vorbind despre Creta și despre căpitanul Mihalis, cum ar putea cineva să nu-și aducă aminte, cu o durere de nedescris, dar și cu mândrie, de minunea greacă iarăși înnoită dinaintea noastră – Ciprul și viteazul Akritas³? Să fie sănătoasă această eroică insulă domnească; lumea despre care, în anii aceștia postbelici ai descompunerii, am crezut că putrezise are încă suflute care luptă și înalță capul împotriva ipocriziei, împotriva nedreptății și împotriva nerușinării. Ciprul nu este un

1. Este vorba de societatea Eteria și de anul 1821, anul revoluției antiotomane în urma căreia, prin Declarația de independență de la 25 martie, Grecia a devenit un stat liber.

2. Makryiánnis (Iannis cel Lung), pe numele adevărat Iannis Triantáfyllos (1797–1864), literat și vestit luptător în revoluția antiotomană din 1821.

3. Aluzie la eroul poemului de sorginte populară din literatura bizantină *Digenis Akritas*. Viteazul Digenis Akritas a devenit un simbol al sacrificiului pentru apărarea hotarelor patriei. Numele Akritas este derivat din substantivul *ákre* – hotar, graniță, margine, iar Digenis amintește că era născut dintr-un nobil musulman și o creștină, adică din două neamuri (*dýo* – doi, *génos* – neam).

mărunțiș, o simplă insulă la marginea Mării Mediterane, ci a ajuns centrul hărăzit de soartă să se judece în el valoarea morală a omului de astăzi.

Iarăși cei cuminți, cei puțin credincioși dau sfaturi cumpătate, foarte... raționale¹: cum poate, spun ei, o scânteie de lumină să se înfrunte cu atâtea întuneric atotputernic? Însă bărbatul adevărat nu deznădăjduiește; el știe că în lumea asta necinstită, nestatornică trăiesc, fie și în puține piepturi, câteva principii fundamentale, fiice ale omului, pe care el le-a plâsmuit cu sudoare, sânge și lacrimi și care sunt nemuritoare; cele mai multe s-au născut în Grecia; două sunt cele mai mândre: libertatea și demnitatea omului.

Există în lumea asta o lege tainică – dacă nu ar fi existat, lumea ar fi pierit de mii de ani –, dură și inviolabilă: răul întotdeauna triumfă la început, dar la sfârșit este învins. Tu fii convins că e nevoie de luptă multă și de sudoare multă ca omul să-și răscumpere dreptatea – și pentru libertate se plătește cel mai scump; nu e dată pe degeaba nici de om, nici de Dumnezeu; ea merge din țară în țară, unde o cheamă, din inimă în inimă, neadormită, nesupusă, fără compromis. Acum au chemat-o în Cipru și o vedem cum pășește cu avânt și mers sigur pe pământurile cipriote însângerate.

Creta îi trimite veste, glasul ei spintecă marea, trece prin Dodecanez și îi strigă:

— Destul, soră! La fel am fost răstignită și eu și am suferit și am văzut învierea. La fel o s-o vezi și tu!

„Destinul ne ține pe noi, grecii, spune iarăși Makryiánnis, totdeauna puțini... din vechime până acum, toate fiarele se căznesc să ne mănânce și nu pot; mănâncă din noi și rămâne chiar numai cheagul.“ Acest cheag eu îl numesc scânteie. E scânteia care arde nemuritoare în măruntaiele Greciei.

Aceasta este taina Greciei; precum pasărea din poveste arde, se face cenușă și din cenușă țâșnește reîntinerită. Așadar, neamul acesta nu va muri niciodată? Nu poate să-l piardă de pe fața pământului nici chiar dihonnia? Nu, nu poate; sigur există în el

1. Ironie evidentă la adresa celor care se dau înțelepți în domeniul politicii sau în orice alt domeniu.

ceva neașteptat, reînnoirea, dumnezeirea cea adevărată; și aveau dreptate ochii noștri de copii să asemuiască Patimile lui Hristos cu patimile Cretei, cum, sunt sigur, astăzi copiii Ciprului asemuiesc Patimile lui Hristos cu patimile Ciprului și așteaptă cu credință neclintită și ei, ca și noi atunci, Învierea. Dar, până o să vină învierea, neamul nostru va rămâne răstignit și va striga.

Amintiți-vă evanghelia apocrifă care menționează că iubitul ucenic Ioan stătea sub Cruce și-L privea cu ochii înlăcrimați pe Mântuitorul răstignit. Vedea limpede chipul lui Iisus cum se sfâșie de durere; dar încet-încet chipul a dispărut, și dintr-odată Ioan a fost cuprins de groază: pe Cruce nu mai vedea chipul lui Hristos, ci mii de chipuri – bărbați, femei și copii – răstignite. Și apoi, într-o clipă, toate au dispărut; nu a mai rămas pe stânca pustie decât Crucea, și pe Cruce un Strigăt răstignit.

Astăzi Strigătul acesta răstignit, plin de durere și înviere, este Grecia.¹

1. În ultima parte a prologului Kazantzakis se arată solidar cu ciprioții în lupta lor pentru eliberare, dar face aluzie și la situația politică a Greciei sfâșiate de războiul civil după sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial.

I

Căpitanul Mihalis scrâșni din dinți, cum obișnuia atunci când îl călărea mânia; dintre buze i se ivi caninul drept și străluci printre mustățile lui negre. Bine îl porecliseră în Megalo Kastro „căpitanul Kápros“¹; la mânie, cu ochii lui rotunzi, nespun de întunecoși, cu grumazul scurt și dârz, cu forța lui grea ca un os gros și caninul ieșit în afară, semăna într-adevăr c-un mistreț care a văzut oameni și s-a proptit pe picioarele dinapoi ca să se repeadă spre ei.

Mototoli scrisoarea pe care o ținea în mână și o vâri la brâul său lat de bumbac și mătase. O silabisea de-atâta timp și se căznea să-i găsească un înțeles... „Nu va veni, înțelese el, nici de Paștele acesta, nu-l vor vedea nici anul ăsta nemângâiata lui mamă și nefericita lui soră, pentru că, zice, studiază încă... Ce dracu' studiază? Tot mai studiază? Nu spune că n-are obraz să se întoarcă în Creta fiindcă s-a însurat c-o ovreică²! A spurcat sângele, frate Kostarós, odorul de fiu-tău! E, și de-ai trăi! Să mi ți-l prinzi de gleznă și să-l agăți de-a-ndoaselea la grinzi, ca pe-un burduf!“

Se ridică. Era un ditai zdrahonul, capul lui ajungea până la tavanul prăvăliei. Din avânt i se dezlegă tulpanul negru cu ciucuri care-i ținea strâns părul țepos; îl apucă, îl răsuci și-l legă bine în jurul capului său cu oase mari; apoi făcu un salt și se opri în ușa să ia aer.

Harítos, ucenicul, se ghemui în dosul unui colac de funie marinărească; era un copil de țăran, cu înfățișare sălbatică, negricios, cu ochi sprinteni, speriați, ca năuc; privi chiorâș în jurul

1. În gr. *ho kápros* – Mistrețul; în continuare vom reda cuvântul numai în traducere.

2. În Creta denumirea ovreu pentru evreu este obișnuită, curentă, așadar nu e peiorativă. Cu atât mai mult în limbajul lui Kazantzakis, care a avut o simpatie deosebită pentru poporul evreu.

lui pânzele de corabie, mușamalele, vopselurile, catranurile, lanțurile groase, ancorele de fier, toată zestrea și sculele corabiei; dar de spaimă nu-l vedea decât pe stăpânul lui, care stătea acum în prag umplând toată ușa și privea furios afară, spre port; era unchiul lui, însă îl numea stăpân și se temea de el.

— Nu mi-era de ajuns beleaua din seara asta, murmură căpitanul Mihalis. Ce-o vrea de la mine câinele ăsta, de-mi trimite vorbă să poftesc, zice, astă-seară în singurătatea lui? Mai am acum și grija nepotului! M-a pus mama lui să-i scriu, i-am scris. De n-ar mai apuca să vină aici vreodată!

Privi în stânga lui spre port – caiacele, bărcile, marea. Până departe vuia cheiul; negustori, marinari, barcații, hamali umblau încoace și-ncolo printre butoaiile de ulei, de vin, printre grămezile de roșcove și strigau, blestemau, încărcau, descărcu căruțe; se grăbeau să-și termine treburile înainte să apună soarele și să se închidă poarta fortăreței. Marea fierbea surd, portul mirosea a chitre putrezite, a roșcovă, vin și ulei; două-trei malteze de vârstă mijlocie, boite cu mistria, stând în picioare pe dig, trăncăneau răgușit și îi făceau semne unui barcăz pântecos, maltez, care sosea încărcat cu pește.

Soarele cobora să apună, se ducea și această ultimă zi a lui martie; sufla un vântișor ascuțit dinspre miazănoapte, Megalo Kastro tremura de frig, proprietarii de prăvălii își frecu mâinile, băteau din picioare, unii beau ceai de salvie, alții rom, să se încălzească. Departe, vârful muntelui Strúmbulas se zărea presărat cu zăpadă, dincolo de el străjuia Psiloritis¹, albastru-închis, și luceau, ca niște panglici albe, împrăștiate, zăpezile înțepenite prin văile adânci, ferite de vânt; dar deasupra cerul strălucea limpede, sclipitor ca oțelul.

Căpitanul Mihalis își pironise ochii asupra marelui Kúles², un turn larg, robust, în dreapta cum se intră în port, împodobit cu leul de marmură înaripat al Veneției. Tot Megalo Kastro era

1. Munte în Creta care se vede și din Megalo Kastro.

2. Gr. *koúles*, din turc. *kule* – turn de apărare; construcții existente și pe teritoriul României, mai ales în Oltenia, încorporate în stilul arhitectonic oltenesc.

înconjurat de ziduri cu metereze, legate prin turnuri pe care le zidiseră în epoca venețiană raialele creștine și pe care le udaseră cu sângele lor venețienii, turcii, grecii. Ici și colo se zăreau încă, înțepenii deasupra lor, când leii de piatră ai Veneției, care strângeau în gheare Evanghelia, când baltagele turcești înfipite în donjoane în sângeroasa zi de toamnă în care, după ani și ani de asediu fără speranță, turcii au cucerit Megalo Kastro. Acum, peste tot, printre pietrele dărâmate, încoțesc bălării, smochini sălbatici, urzici și caperi.

Căpitanul Mihalis plecă ochii și prinse cu privirea poalele marelui Kúles; vinele de la tâmple i se umflară, oftă. La temelia turnului, acolo unde bate valul, se afla beciul blestemat în care pieriseră generații și generații de căpetenii creștine, legate cu lanțuri la mâini și la picioare. Nu poate, adică, trupul, oricât de puternic ar fi, să ducă sufletul cretanului, nu poate... „Sunt supărat pe Dumnezeu că nu ne-a făcut trupuri de oțel nouă, cretanilor, să putem să durăm o sută, două sute, trei sute de ani, cât să eliberăm Creta; și apoi să ne facem praf și pulbere.“

Se înțeți din nou mânia înlăuntrul lui, îi veni iarăși în minte nepotul înstrăinat, occidentalizat:

— Studiază, zice, ce dracu' studiază? O să ajungă și ăsta ca unchiu-său Tityros, învățător! Un vântură-vânt, un nătărău cu ochelari. Bun, bun e porcul nostru, dar a ieșit prăpădit!¹ Ptiu!

Aruncă scuipatul departe și puțin lipsi să nu intre vizavi în prăvălia lui kir Dimitrós, negustorul de mirodenii.

— Ce s-a ales de tine, neîngenucheat neam al lui Mihalis Voinicul², mâncătorul de turci!

Fiorosul său bunic, Mihalis Voinicul, tresări înlăuntrul lui, parcă viu, clocotind de viață. Cum să moară el, cât timp încă mai avea fii și nepoți! Din când în când bătrânii își mai amin-teau de el cum străbătea țărmurile cretane și cum pune-a streășină

1. Zicală grecească.

2. În orig. *Delis* – cel plin de viață, viteaz, voinic, năprasnic, foarte curajos, din turc. *deli*. Un alt sens este acela de nebun, zurliu, țicnit. Vezi și arh. rom. *deliu*. În armata turcă deliilor erau un corp de călăreți de elită. Un astfel de corp de călăreți a înființat și Mihai Viteazul.

la ochi mâna lui mare, să vadă-n zare, chipurile, dacă acolo unde cerul se unește cu marea se iveau corăbiile moscovite. Își punea strâmb fesul, mergea încoace și-ncolo pe digul de-aici, din Megalo Kastro, se rezema de acest Kúles blestemat și cânta drept sub nasul turcimii: „Moscova coboară!“ Avea, se spune, plete lungi și barbă, purta cizme înalte pe care le lega de cingătoare și niciodată nu și le scotea din picioare. Purta și o cămașă lungă, neagră, pentru că și Creta înrobită era îndoliată, și umbla în fiecare duminică, după Sfânta Liturghie, cu arcul vechi al bunicului său petrecut pe umăr și cu tolba-n spate, plină de săgeți.

— Aceștia au fost bărbați, mormăi căpitanul Mihalis încrunțând sprâncenele, aceștia au fost bărbați strașnici, nu noi, piticii! La fel și femeile lor, ba încă mai fiare; ah, păcat, s-a stricat, a decăzut, se duce dracului omenirea!

Se deschise în măruntaiele lui ferestruica amintirilor și, în spatele bunicului, scheletică, cruntă, cu unghiile lungi, pline de noroi, apără bunica lui. Aceasta, când a ajuns la adânci bătrâneți, și-a părăsit curtea plină ochi de copii, nepoți și strănepoți și s-a înfundat într-o peșteră adâncă deasupra satului în care s-a născut, la poalele muntelui Psiloritis.

Douăzeci de ani a rămas vârată acolo; o nepoată de-a ei, măritată în sat, îi ducea în fiecare dimineață un codru de pâine de orz și măslina și o ulcică de vin – apă avea din belșug în peșteră; iar la fiecare Paști, două ouă roșii, să-și amintească de Domnul Hristos. Și bătrâna urca în fiecare dimineață, se aciuă la intrarea în peșteră, cu părul ei lung, cu unghiile mari, zdrențăroasă, albă ca o fantasmă, își ațintea privirea către soarele care răsărea și își clătina îndelung într-acolo mâinile ei ca trestia, ca și cum l-ar fi binecuvântat, ca și cum l-ar fi blestemat; și se vâra iarăși în tunelul muntelui. Douăzeci de ani zăvorâtă. Dar într-o dimineață n-o mai văzură apărând, înțeleseră, îl luară pe preotul satului, coborâră cu făclii aprinse, o găsiră încremenită, ghemuită într-o mică groapă ca o cristelniță, cu mâinile cruce și fruntea înțepenită între genunchi.

Căpitanul Mihalis clătina din cap, își dezlipi ochii de la beciul acela, cei morți se cufundară din nou înlăuntrul său.

În prăvălioara de vizavi, kir Dimitrós, mahmur, cu ochii umflați, așezat turcește pe o canapeluță strâmtă, ținea o apărătoare de muște din păr de cal, o scutura leneș în dreapta și-n stânga și alunga muștele de pe săculeții cu garoafe, nucșoară, sacâz de Chios, scorțișoară, înșirați în jur, și de pe sticlulele cu ulei de dafin și de mirt. Palid, uscat ca o tărtăcuță, totdeauna fără chef. Când se scărpină, când căsca, când închidea ochii și îl lua somnul. Încă nu ațipise și i se păru că de vizavi căpitanul Mihalis se întoarce și-l privește; ridică așadar apărătoarea de muște ca să-i spună bună seara, dar vecinul cel falnic întoarse capul în altă parte, și kir Dimitrós începu iarăși să caște.

Căpitanul Mihalis vârî mâna lui mare la brâul lat, înfășurat de multe ori în jurul mijlocului, găsi scrisoarea mototolită, o scoase și o făcu bucăți.

— Nu ne era de-ajuns un învățător care ne face neamul de răs, îl mai avem acum și pe ăsta! Fiul cui? Al tău, frate Kostarós, care-ai apucat făclia și-ai pus foc pulberăriei și-ai aruncat în aer mănăstirea Arkadi, sfinții, Hristoșii, călugării, creștinii și turcii!

Ventuzos, faimosul cântăreț din liră, cobora grăbit în port, înfășurat în palton; comandase pentru taverna lui un butoi de vin de Kísamos și se ducea să-l preia; dar, de cum îl văzu de departe pe căpitanul Mihalis cu tulpanul coborât până la sprâncene, înțelese și se întoarse.

— Astă-seară iarăși are balaurul ceva necazuri, murmură el. Mai bine să schimb drumul.

Soarele se așază de-acum pe stâncile de pe culmea muntelui Strúmbulas, drumurile se umbriră, minaretele se făcură din albe trandafirii, iar în port negustorii, meșterii, lucrătorii, barcașii, câinii de la corăbii obosiseră să tot strige și să latre din zorii zilei și lumea se potolea. Căpitanul Mihalis își scoase tabachera de la brâu și răsuci o țigară; încet-încet i se potoli mânia; își mângâie barba bogată, neagră ca pana corbului, zâmbi și îi apără iarăși strălucitor, alb ca neaua, caninul.

— Să fie sănătos băiatul meu, Thrasáki al meu, murmură. El o să ne scoată față curată. El o să-i pună foc unchiului său Tityros, el o să-i pună foc și nepotului ăstuia preainvățat, care nu s-a

rușinat să amestece sângele nostru cu zgăreliobii. El o să ia în mâini steagul neamului nostru!

Zise asta și deodată viața i se păru frumoasă, iar Dumnezeu, drept; căpitanul Mihalis nu mai era supărat pe El.

Un turc, un bătrânel spân, curat și zdrențăros, cu saboți, se apropie șovăitor, ridică ochii înspăimântați și se uită la căpitanul Mihalis. Acesta se aplecă, îl văzu și clătină din cap:

— Ce vrei, Aliagás? întrebă el tăios.

Era vecinul lui, nu-l înghițea deloc, îi era scârbă de el, un melc, și femeie, și bărbat, nici bărbat, nici femeie, turcul ședea la asfințitul soarelui cu vecinele lui grecoalice, împletea ciorapi și îndruga vorbe muieresti.

— Stăpâne, murmură bătrânelul, mă trimite Nourís-bei. Multe salutări, zice, și să-i faci, zice, plăcerea să poftesti astă-seară la conacul lui.

— Bine, mi-a mai trimis vorbă și prin slujitorul lui, arapul. Pleacă!

— Este, zice, musai.

— Pleacă, îți spun!

Îi era silă să audă glasul lui de bărbat castrat, muieresc. Aliagás își înghiți limba, o luă de-a lungul zidului tremurând și dispăru.

— Ce să caut eu în casă de turc? Ce vrea de la mine câinele ăla? De ce nu vine el? Nu mă duc!

Se întoarce.

— Harítos, strigă el, du-te acasă să-mi pui șaua pe iapă!

Dintr-odată, simți nevoia să călărească, să facă o plimbare, să se liniștească. Bunicul, bunica, nepotul, Nourís-bei... Să facă o plimbare pe iapa lui, să se descotorosească de ei!

Dar, în clipa în care întinse mâna să ia din cui cheia de la prăvălie ca să închidă, din capătul drumului se auzi un nechezat proaspăt, voios; căpitanul Mihalis cunoscuse nechezatul și se întoarce: negru-măsliniu, lucitor, suplu, apăru și înaintă țațoș, ieșind aburi din el, armăsarul cel nobil. Dolofan, desculț, un pui de turc îl ținea bine de căpăstru, îl trăgea domol și-l plimba, fără șa, în sus și-n jos prin Megalo Kastro, să răsuflă potolit. Va fi venit de departe, în galop, iar botul, pieptul și șalele îi spumegau.

Dar puterea nu i se domolise încă și scutura, sforăind, grumazul înspumat și coama udă leorcă, iar din când în când se ridica, lovea caldarâmul cu picioarele lui subțiri din față și necheza.

— Trece armăsarul lui Nourís-bei, fiți atenți, băieți! se auzi un glas de dincolo, din frizeria lui kir Paraskevás syriotelul¹.

Cinci-șase clienți nebărbieriți și unul cu săpun pe față săriră afară pe ușă. Se opriră cu gura căscată, cu gâtul întins și-l admirau.

— Pe suflitul meu, făcu un vlăjgan cu barbă cărlionțată ca de țap. Pe suflitul meu, dacă mi-ar spune cineva: „Vrei calul lui Nourís-bei, sau pe cadâna lui? Alege!“, aș alege calul.

— Mîntea ta cea neroadă! îl întrerupse, proaspăt bărbierit, Iánnaros zugravul, căruia îi spuneau și Phouróghatos², pentru că avea niște mustați țepoase, zbârlite. Cadâna Eminé e vestită, măi. E frumoasă cățeaua, se zice, și de numai douăzeci de ani, și sălbatică. Alege-o, amărătule, să se bucare și coapsele tale!

— Ba mai bine am calul, îți zic, repetă cel cu barbă de țap. Nu mă spurc eu!

— Nici calul, bre patriotule, nici cadâna, îndrăzni cu glăsciorul lui subțire și sior³ Paraskevás, care sărise și el afară cu foarfeca în mână. Nici calul, nici cadâna. Sunt belele!

Cel cu barbă de țap se întoarce:

— Ei, răhățel de Syros, spuse el, știi tu, belea e toată viața, numai moartea e huzur. Eu îți vreau binele, nu ne spune nouă, cretanilor, asemenea vorbe, poate te înțelegem greșit și te îngropăm de viu...

Sărmanul syriotel se înfioră. Dulce la vorbă, om blând, nici chiar el nu-și amintea cum ajunsese tocmai în Creta, să bărbie-rească niște fiare. Ori de câte ori apărea un cretan de la munte în pragul frizeriei lui, syriotelul sărea ca ars și îl privea cu spaimă. De unde să înceapă? Țsta va fi având luni întregi de când nu s-a bărbierit și nu s-a spălat, ani buni de când nu și-a tăiat părul. Scutura șervetele, inhăța foarfeca, se învârtea în jurul scaunului

1. Originar din Syros, insulă din Arhipelagul Cicladelor, în Marea Egee.

2. În gr. *gátos* – motan, deci porecla ar însemna „motan zbârlit“.

3. Pronunția cretană a cuvântului italian *signóre* – domn, intrat în limba greacă din Creta probabil pe vremea stăpânirii venețiene.